

Pregledni rad
UDK 323.14(4)
321.02(4)
329.055.1(4)
Primljeno: 1. listopada 2009.

Desni ekstremizam, radikalizam i zapadnoeuropska *Nova desnica*

DAMIR VELIČKI*

Sažetak

U ovom se radu polazi od pojma političkog ekstremizma koji karakterizira odbijanje temeljnih vrijednosti demokratske ustavne države te se, nadalje, nakon definiranja strukturnih značajki desnog ekstremizma on razgraničuje od srodnog pojma desnog radikalizma. U nastavku se analizira pojam tzv. *Nove desnice* te njezina prisutnost u Francuskoj, Italiji, Velikoj Britaniji i SR Njemačkoj. Pojam *Nova desnica* prikladan je ako se njime opisuju intelektualna strujanja koja rade na ideološko-strategijskoj obnovi desnog ekstremizma. Naime, primjenom ekstremističkih značajki na djelovanje *Nove desnice*, posebice analizom etnopluralizma kao njezine bitne misli-vodilje, zaključuje se da on zadire u područje desnog ekstremizma. Istovremeno se naglašava i funkcija *Nove desnice* kao ideološke baze i premosnice prema društvenoj sredini koja upravo zbog svoje taktike "političke mimikrije" predstavlja opasnost za demokraciju.

Ključne riječi: politički ekstremizam, desni ekstremizam, radikalizam, *Nova desnica*, etnopluralizam

Uvod

I na kraju prvog desetljeća 21. stoljeća u znanstvenoj i popularnoj literaturi postoji za politička strujanja u području desnog ekstremizma mnoštvo međusobno konkurentnih pojmova pod kojima se razumijevaju i različiti sadržaji. Desni ekstremizam, radikalna desnica, ultranacionalizam, (neo)fašizam, (neo)nacizam, *Nova desnica*, samo su neki od pojmova koji se pojavljuju u međunarodnoj literaturi i oko kojih se, s obzirom na različita društveno-politička i metodološka polazišta autora, teško postiže suglasnost kad je riječ o njihovom značenju i sadržaju. Namjera je ovog rada

* *Damir Velički*, docent na Učiteljskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

kritičko preispitivanje različitih definicija desnog ekstremizma i s njima povezanih pristupa toj problematici, odnosno prednosti i nedostataka njihove uporabe u okvirima znanstvene terminologije. Analiza će krenuti od pojma i značajki političkog ekstremizma, a zatim se fokusirati na sam pojam desnog ekstremizma, internacionalno najčešće upotrebljavanog, te ga razgraničiti od pojma (desnog) radikalizma. U nastavku rada slijedi preispitivanje pojma tzv. *Nove desnice* i njezine prisutnosti na području zapadne Europe (u Francuskoj, Italiji, Velikoj Britaniji i SR Njemačkoj), kao i analiza etnopluralizma kao njezine bitne misli-vodilje primjenom strukturnih značajki političkog ekstremizma.

Desni ekstremizam – određenje pojma

Iako se na prvi pogled čini da su termini desni ekstremizam i ekstremna desnica (*extreme right, right-wing extremism, extrême droite, extrémisme de droite, extrema destra*) sinonimi, u prvom je slučaju osnovna riječ *ekstremizam*, a u drugom *desnica*. Utoliko pojam ekstremna desnica “logički gledano, ostavlja otvorenim pitanje nalazi li se tako definiran fenomen još na rubu – kako god definiranog – normativnog područja, ili već van njega” (Backes, 2003: 17). U definiranju pojma desnog ekstremizma potrebno je krenuti od nadređenog pojma političkog ekstremizma koji su Backes i Jesse definirali kao “skupni pojam za različite političke stavove i nastojanja koja odbijaju demokratsku ustavnu državu i njezine osnovne vrijednosti, bilo da negiraju načelo ljudske jednakosti (desni ekstremizam), bilo da žele načelo jednakosti proširiti na sva životna područja, prekrivajući i ideju individualne slobode (komunizam), bilo da ikoji oblik državnosti označavaju represivnim (anarhizam)” (Backes i Jesse, 1996: 45). Ekstremizmom se dakle opisuju stavovi i stremljenja kojima je zajedničko odbijanje sustava vrijednosti koji su temelj demokratske ustavne države; riječ je o antitetičkom paru ekstremizam-demokracija. Ta se definicija zasniva na pluralističkom razumijevanju demokracije koja je suprotna stavovima koji zagovaraju monizam interesa koji je karakterističan za totalitarna društva (Kailitz, 2004). Demokratska je ustavna država suprotnost državnim modelima koji teže identitarnoj teoriji demokracije, jer pluralizam negira Rousseauovo poimanje demokracije koje zagovara ukidanje razlika između onih koji vladaju i onih nad kojima se vlada. Misao vodilja o tome da su ekstremizam i demokracija na suprotnim pozicijama ima, naravno, i svoje protivnike, koji pojam ekstremizma poistovjećuju s ekstremom, a time misle na krajnje točke kontinuuma “lijevo-desno” (Ignazi, 2003). Međutim, prema samom značenju riječi, “ekstreman” bi bio netko tko se nalazi vrlo daleko od neke konkretne ili apstraktne sredine. I upravo tu dolazimo do važnog pitanja: što je sredina? Taj pristup, naime, ne definira točno sredinu, na nju se obično gleda kao na varijabilan i nejasan duhovno-politički *mainstream* unutar krajnjih točaka “lijevo-desno”, što u političkim znanostima ne može služiti kao

kriterij. Još jedan od najčešćih argumenata protiv normativne definicije političkog ekstremizma jest da on izjednačava lijevi i desni ekstremizam (Butterwege i Meier, 2002). Međutim, već sami atributi “desni” i “lijevi” ekstremizam pokazuju da se priznaje suprotstavljeni ideološki pravac tih dvaju fenomena.

Pojam *ekstremizam* potječe iz latinskoga jezika (lat. *extremus* = krajnji). Još je Aristotel u svojoj *Ethica Eudemia* rekao da je “sredina u jačem proturječju prema krajnostima nego što su krajnosti (ekstremi) međusobno jedna prema drugoj”. Sredina naime “ne dolazi niti s jednim ekstremom zajedno, ali ekstremi dolaze često zajedno” (Aristoteles, 1962: 61). U *Nikomahovoj etici* središnji je pojam *mesotes* (grč. sredina), a on, prema Aristotelu, označava položaj neke vrline (grč. *arete*) između *previše* i *premalo* koji su krajnje točke (ekstremi) jednog kontinuuma. U 19. stoljeću izbjegavanje ekstrema kao svoje načelo istaknuo je i “građanski kralj” Louis Philippe nakon Srpanjske revolucije u Francuskoj 1830. godine. Pristaše *juste milieu* tražili su kompromis između monarhističkih ovlasti i modernih ustavnih načela. Naime, u Francuskoj se nakon revolucije 1789. godine razlikovanje pojmova lijevo-desno, proizašlo iz rasporeda sjedenja u novoizabranim narodnim zastupništvima, uskoro povezalo s kategorijama “umjereno” i “ekstremno” u novi politički koordinatni sustav. Govorilo se o *extrême gauche* i *extrême droite*, a pritom se mislilo na rojaliste i zagovornike načela narodnog suvereniteta (Backes, 2006: 19). U Velikoj Britaniji pojam *ekstremizam* pojavio se u tisku sredinom 19. stoljeća – *Extremist* (1846) i *Extremism* (1865), doduše bez bližeg političkog određenja (Funke, 1983: 134). Pojmovi “ekstremizam” i “ekstremist” su se na europskom kontinentu, uglavnom u Francuskoj, Italiji i Velikoj Britaniji, proširili nakon izbijanja Februarske revolucije u Rusiji i ostali su u prvim godinama nakon završetka Prvog svjetskog rata usko povezani s krajnje lijevom krilom političkog spektra.

U Njemačkoj se pojam *ekstremizam* kao politološki termin pojavljuje tek u 20. stoljeću. Za Weimarske Republike gotovo da i nema dokaza o upotrebi tog pojma u političkom kontekstu – to se može objasniti i nedostatkom svijesti o opasnosti ekstremnih pozicija. U tisku u vrijeme Weimarske Republike često se govorilo o *radikalizmu*, odnosno o *staatsfeindliche Kräfte* – snagama koje su neprijatelji države. Međutim, nakon poraza nacističke Njemačke pojam *ekstremizam* počeli su upotrebljavati neki autori – nakon što su se vjerojatno susreli s njime na engleskom govornom području – npr. Theodor W. Adorno, kada je riječ o analizi diktature nacističke Njemačke (Adorno, 1995). Taj pojam spominje i Karl Loewenstein kada govori o *militant democracy* (Loewenstein, 1937), kao i Hannah Arendt početkom pedesetih godina 20. stoljeća (1974: 166). Međutim, protekle su godine dok se pojam *ekstremizam* nije počeo sustavno upotrebljavati u sklopu analize političkih pojava. Znanstveni radovi američkih autora Edwarda A. Shilsa (Shils, 1956) i Martina Lipseta (Lipset, 1958) znatno su pripomogli širenju toga pojma. Oni su sredinom

20. stoljeća u znanstvenu terminologiju uveli pojam *ekstremizam* kao suprotnost pojmu *liberal democracy*. Ti su autori izvršili znatan utjecaj na njemačke sociologe i politologe, te je pojam *ekstremizam* polako počeo potiskivati pojam *radikalizam*, dotad uvriježen u Saveznoj Republici Njemačkoj. Sedamdesetih su godina i organi državne sigurnosti u Saveznoj Republici Njemačkoj počeli upotrebljavati termin *ekstremizam*, kada su se 1974. godine u Izvješću o zaštiti ustavnog poretka (*Verfassungsschutzbericht*) antidemokratska stremljenja opisala kao *ekstremistička*, a ne više kao *radikalna* (*Verfassungsschutzbericht*, 1973: 3-4).

Vidljivo je da etimologija i povijest pojma *ekstremizam* ocrtavaju zapravo samo dio složenosti fenomena koji se spominju s njim u vezi. Međutim, upravo odklon od jednodimenzionalnog poimanja ekstrema kao suprotnosti od sredine i povezivanje pojma *ekstremizam* s odbijanjem demokratskih načela važan je korak prema normativnoj konkretizaciji tog pojma.

Ne bi se trebao dobiti dojam da se politički ekstremizam pojavljuje kao nešto sekundarno, a demokratska ustavna država kao nešto primarno. Ako “politički ekstremizam *sui generis* posjeduje historijski identitet, onda se mora pobliže opisati i na temelju svojih pojedinačnih fenomena” (Backes, 1989: 112). Utoliko Backes glavnim obilježjem svake ekstremističke doktrine smatra poimanje svijeta koje polazi od apsolutnih i “objektivnih istina” i čini zatvorenu sliku sadašnjosti i budućnosti. Dogmatizmom Backes smatra tvrdnje ekstremističkih doktrina koje počivaju na aksiomatskim temeljima. Ta beskompromisnost u ostvarivanju ciljeva nastavlja se u stereotipima prijatelj-neprijatelj, jer mišljenja koja odstupaju od apsolutne istine automatski bivaju obilježena kao potpuno netočna i moraju se suzbiti. Utopizmom se smatra stvaranje idealnog modela budućnosti – koji se temelji na “znanstvenim spoznajama” – te on postaje mjerilo političkog programa koji, nakon što se svi ciljevi ostvare, vodi do sreće i blagostanja. Upravo ideološka krutost i veličanje jednog jedinog modela koji nudi objašnjenje za sve vodi k znatno smanjenoj sposobnosti shvaćanja sve složenosti zbilje. Tako između ideologije i stvarnosti nužno dolazi do nesuglasja i praznina koje onda popunjavaju teorije zavjere, kada se pronalaze krivci za trenutno stanje – “žrtveni jarci” – i time se jača osjećaj pripadnosti vlastitoj grupi. Osjećaj nadmoćnosti spram određene grupe i čvrsta vjera da se čini prava stvar dobra je osnova za fanatizam, a beskompromisnost ekstremističkih doktrina potiče u krajnjem slučaju i na upotrebu sile, na što i upućuje pojam aktivizma. Jesse također ističe da je “za ekstremiste slika, predodžba neprijatelja konstitutivna” (Jesse, 2004: 7).

Sažeto, politički ekstremizam obuhvaća političke diskurse, programe i ideologije koji implicite ili eksplicite odbijaju temeljne vrijednosti demokratske ustavne države, a navedene značajke potrebne su kako bi se on iznijansirao i sadržajno popunio.

Desni ekstremisti – za razliku od egalitarnih strujanja (lijevi ekstremizam) – ne priznaju etos fundamentalne ljudske jednakosti. To je vrlo bitna razlika između lijevo- i desnoekstremističkih strujanja, ali ne i jedina. Postavlja se, naime, pitanje sadržajne konkretizacije desnog ekstremizma, odnosno njegovih strukturnih crta. U literaturi postoje brojne definicije desnog ekstremizma, u kojima se, primjerice, kao desnoekstremističke mogu obilježiti osobe, organizacije i grupe koje zastupaju “... autoritarne, antipluralističke, antiparlamentarne (...) i nacionalističke (prema stranim grupama predrasudama opterećene) misli i ideje i kod kojih se u tu ‘političku filozofiju’ još ubraja i rigidna, na ‘ili-ili dihotomiju’ fiksirana misaona shema. Pritom pojedine značajke mogu biti stupnjevane i/ili međusobno različito vrednovane. Navedene značajke najčešće su lokalizirane na razini stavova, one nužno ne uključuju namjeru upotrebe nasilja ili stvarne činove nasilja” (Gessenharter, 1981: 399). Stöss pak u desnom ekstremizmu vidi “... koncepciju oblikovanja društva koja je usmjerena prije svega protiv liberalnih i socijalističkih tradicija. U njezinu središtu stoji (...) etnocentristički nacionalizam (...). Univerzalna ljudska prava (sloboda, jednakost, socijalna pravednost) krše se ili odbijaju. Uzor je desnog ekstremizma hijerarhijski strukturirana narodna zajednica koja se utjelovljuje u jakoj autoritarnoj državi koja u vanjskoj politici slijedi ekspanzionističke ili revizionističke ciljeve” (Stöss, 1990: 81). Pfahl-Traughber ističe kako su glavne značajke desnog ekstremizma nacionalizam, autoritarnost, antipluralizam i ideologija nejednakosti (Pfahl-Traughber, 1993). Belgijski politolog Cass Mudde pronašao je 26 različitih definicija desnog ekstremizma s ukupno 58 značajki (Mudde, 2002: 10), međutim većina se autora slaže, sažeto prikazano, da je za određenje ekstremizma kao desnog, uz antipluralistička stremljenja i uz negiranje temeljnih vrednota demokratske ustavne države, od presudne važnosti već istaknuta ideologija nejednakosti usko povezana s pretjeranim nacionalizmom, odnosno rasizmom, sa socijaldarvinističkim i biološkim tezama i autoritarnošću te sa sklonošću jakoj državi. Tome treba pribrojiti i revizionizam, tj. pokušaje opravdavanja nacionalsocijalističke vladavine.

No čak i ako se brojne definicije sažmu u navedene značajke i na taj način stvori okvir u kojem se desnoekstremistička stremljenja mogu smjestiti, dolazi se do sljedeće nedoumice: nabrojene se značajke u brojnim pristupima zapravo opisuju djelomično kao desnoradikalne, a dijelom kao desnoekstremističke. U skladu s time u nastavku se valja temeljito osvrnuti na pojam (desnog) radikalizma i razgraničiti ga od pojma desnog ekstremizma.

(Desni) radikalizam

Pojam *desni radikalizam* je u “znanstvenim raspravama, kao i u javnoj uporabi, postao neobvezujući *catch-all-term* kojim se opisuju sva strujanja desno od etabliranog konzervatizma” (Jaschke, 1994: 28). Nemali broj autora poistovjećuje ga s

pojmom desnog ekstremizma, odnosno *radikalizam* se interpretira i kao slabiji, ali i kao razvijeniji oblik ekstremizma. Primjerice Schubert i Klein u upotrebi nasilja vide ključnu razliku između ekstremizma i radikalizma te u radikalizmu vide “viši” stupanj ekstremizma. Oni u ekstremizmu vide “načelno i nepomirljivo neprijateljstvo prema porecima, pravilima i normama demokratske ustavne države, kao i fundamentalno odbijanje društvenih i ekonomskih okolnosti koje su s njom povezane”, dok se lijevom i desnom radikalizmu *a priori* pripisuje zagovaranje nasilnih radnji (Schubert i Klein, 2006). Otto i Merten također polaze od toga da se “desnoradikalnim mogu nazvati samo stavovi i radnje kojima se prihvaća nasilje kao načelno legitimno sredstvo za postizanje desnoekstremističkih ciljeva” (Otto i Merten, 1993: 19). Drugi pak autori o desnom radikalizmu govore kao o stremljenjima koja se mogu donekle smjestiti u područje desnog ekstremizma, ali koja, po njihovu mišljenju, ne ispunjavaju sve potrebne definicijske značajke. Tako, primjerice, Stöss govori o radikalizmu kao o “graničnoj zoni između ekstremizma i demokratskog područja koje je zaštićeno slobodnim demokratskim poretom, a pritom bi se desni, tj. lijevi radikalizam uračunao u područje djelovanja koje nije protivno ustavu” (Stöss, 2000: 17). Kaase ističe da postoje politički ciljevi i djelovanje koji se, doduše, nalaze unutar prihvatljivih granica ustavne demokratske države – dakle nisu ekstremistički – ali njihovi ciljevi nisu dio *konsenzusa većine* (Kaase, 1996: 606). Sukladno tome desni ekstremizam bio bi “viši” stupanj desnog radikalizma. Nadalje, u SR Njemačkoj dio se autora upotrebom pojma *desni radikalizam* želi jasno odvojiti od službene terminologije Službi za zaštitu ustavnog poretka. U pravnoj praksi u Saveznoj Republici Njemačkoj pojmovi ekstremizam i radikalizam godinama se nisu jasno razlikovali. Do značajnog obrata, ili kako ga Stöss naziva “opraštanja s pojmom” radikalizam došlo je 28. siječnja 1972. kada su šefovi vlada njemačkih pokrajina donijeli uredbu o “Članstvu činovnika u ekstremnim organizacijama” te tada prvi put eksplicite upotrijebili taj pojam u službenim spisima (Stöss, 2000). Izvan granica Europe, primjerice u Sjedinjenim Američkim Državama, raširen je pojam *radical right*. On se tamo većinom povezuje s ultranacionalizmom, antikomunizmom i kršćanskim fundamentalizmom (Bell, 2002). Međutim, da bi se pokazalo kako pojam radikalizam nije *per se* istoznačan s antidemokratskim stremljenjima, da taj pojam ističe “... odlučnost i konsekvence političkog stava, ali ne i političku usmjerenost aktera” (Everts, 2000: 44), treba se ukratko osvrnuti na njegov nastanak i povijesni razvitak. Pojam radikal (lat. *radix* – korijen) u doba prosvjetiteljstva i građansko-demokratske revolucije imao je pozitivno značenje jer je tako opisivana politika imala za cilj temeljitu, dakle korjenitu promjenu postojećih društvenih prilika. Radikalizam se vezuje uz liberalne pokrete 18. i 19. stoljeća, uz borbu za građanska prava i narodni suverenitet, što je i utrlo put demokratskoj ustavnoj državi (Böhme-Kuby, 1991). Ukorijenjene u demokratskim idejama prosvjetiteljstva, nakon Francuske revolucije, grupe koje su se zalagale za građanska prava, socijalnu jednakost i demo-

kratsko samoodređenje opisivale su se radikalnima. Početkom 19. stoljeća naročito su se pristalice filozofije Jeremy Benthama opisivale kao radikali (Thomas, 1979). Sintagma *radical reform* proširila se i pronašla svoj put i preko Atlantika. Kasnije – nakon što je ojačao radnički pokret – pojam *radikalan* promijenio je značenje. Ta je promjena naročito vidljiva npr. za vrijeme Weimarske Republike (1919-1933), kada se taj pojam povezivao s komunističko-revolucionarnim grupacijama krajnje lijeve orijentacije u stranačkom spektru; doduše, u Italiji i Francuskoj se na pojam *radikalizam* i dalje gledalo s liberalnim predznakom. Nakon Drugog svjetskog rata pojam *radikalizam* postao je raširen, a na njemačkom govornom području njime su se opisivale marginalne političke grupe i lijeve i desne orijentacije. Potkraj šezdesetih godina 20. stoljeća u Saveznoj Republici Njemačkoj došlo je do studentskog revolta, što je imalo posljedice i za samo poimanje radikalizma. Uzroci studentskih nemira bili su višestruki (Langguth, 2001), mlada je generacija počela na nacističku prošlost gledati drugim očima, došlo je do radikalnog raskida sa starijom generacijom, ali je isključivo negativno shvaćanje pojma radikalizam dovelo do spornih interpretacija samog pokreta. Mlada generacija žestoko se okomila na tzv. *establishment*, ali tom se prilikom u jezičnoj uporabi "... nije dovoljno precizno razlikovalo između radikalno-demokratskog angažmana za očuvanje i daljnji razvoj slobodne demokracije i ekstremističkih ciljeva protiv nje" (Everts, 2000: 45). Pojam *radikalizam* tih je godina različito interpretiran. Javnost ga je koristila općenito za opisivanje nasilnih grupa, a istovremeno je u lijevo orijentiranim intelektualnim krugovima povezan s radikalnim, tj. korjenitim, ali demokratskim zahtjevima.

Gledano iz povijesne perspektive, vidljivo je da pojam *radikalizam* ima dužu tradiciju od pojma ekstremizam, te da je on, posebno u fazi svog nastanka, imao daleko pozitivniju konotaciju od pojma ekstremizam. Višeznačnost i pozitivne povijesne konotacije pojma radikalizam vode k zaključku da on nije prikladan za analizu antidemokratskih stremljenja. Oba pojma postaju znanstveno upotrebljiva tek preciznim definiranjem, a to je, između ostalog, i "... lakše ostvarivo s pojmom ekstremizam, jer povijest tog pojma omogućuje manje asocijacija koje bi se mogle krivo protumačiti" (Backes i Jesse, 1996: 525). Osim toga interpretacija tog pojma i danas djelomično ovisi i o jeziku u kojem se spominje. Tako je, primjerice, francuski povjesničar Baal ustvrdio da je riječ radikalalan "u engleskom ili njemačkom jeziku zadržala svoju ekstremističku konotaciju, dok ju je u francuskom jeziku izgubila" (Baal, 1994: 3).

Nova desnica

Analiziranjem politološke literature o *Novoj desnici* na europskom tlu može se zaključiti da je i taj pojam višestruko interpretiran. *Nova desnica* smješta se ideološko-programski između konzervativizma i desnog ekstremizma, kao njihov granični

fenomen ili pak “šarka” (Gessenharter, 1994), odnosno njihova “siva zona” (Mantino, 1992). Pfeiffer u *Novu desnicu* ubraja “nacionalne revolucionare” i “konzervativne revolucionare” koji se nalaze u “sivoj zoni” desnog ekstremizma, ali svrstavanje cijele *Nove desnice* u područje “desnog ekstremizma utoliko nije opravdano” (Pfeiffer, 2002: 27). Stöss pak razlikuje između grupa koje su usmjerene na autoritarne i fašističke metode vladanja iz doba Weimarske Republike i onih koje se trude pronaći suvremena rješenja, prilagođena promijenjenim nacionalnim i međunarodnim političkim uvjetima prouzročenim Drugim svjetskim ratom. Prvi bi se mogli opisati kao *Stara desnica*, a drugi kao *Nova desnica* (Stöss, 1995). *Stara desnica* identificira se, doduše, s predodžbama nacionalsocijalista, ali ne teži restauraciji historijskog nacionalsocijalizma; ona nastoji izbjeći propuste nacionalsocijalističke diktature i na određeni način početi ispočetka. *Nova desnica* distancira se od “starog nacionalizma” i u potrazi je za novim političkim koncepcijama (*ibid.*). Pfahl-Traughber *Novu desnicu* opisuje kao desnoekstremističku struju, orijentiranu na ideje konzervativne revolucije Weimarske Republike (Pfahl-Traughber, 1998), u čije se poznatije predstavnike ubrajaju autori kao npr. Oswald Spengler, Arthur Moeller van den Bruck, Ernst Jünger, Othmar Spann ili Carl Schmitt. Utoliko se, prema Pfahl-Traughberu, predstavnici *Nove desnice* “... mogu označiti kao njezini duhovni nasljednici sadašnjice. Iako polaze sa sličnih pozicija (...) kao i njihovi uzori, nisu dosad uspjeli razviti niti slično značenje niti slično djelovanje” (*ibid.*: 13).

Zbog aktualnosti svojih koncepata, ali i manje povijesne opterećenosti nakon završetka Drugog svjetskog rata “konzervativna revolucija” weimarskog doba doista je zabilježila ponovni uspon. Od časopisa u SR Njemačkoj koji su se priklonili tim idejama valja istaknuti još 1951. godine osnovan, a i danas postojeći časopis *Nation Europa* te *Junges Forum*, osnovan 1964, koji je također okupio širi krug čitatelja. Wolfgang Günther, jedan od osnivača – pod pseudonimom Gert Waldmann – krajem šezdesetih godina 20. stoljeća, u časopisu *Nation Europa* založio se za to da se studentski pokret uzme za uzor: “Moramo učiti od *Nove ljevice*. Naučiti da se društvo mora revolucionirati, da u društvu niti jedna tradicija nije sveta, da država nikada nije od samog početka dobra, da je *establishment* i naš protivnik. Naučiti da su nemiri prvo građansko pravo, da samo akcija može donijeti uspjeh” (Waldmann, 1969: 23). Međutim, dok je tih godina *Nova ljevica* dospjela u središte javne pažnje, novodesni njemački krugovi ostali su marginalni fenomen.

Stvaranje učinkovite organizacijske baze europske *Nove desnice* nije se odigralo u Njemačkoj, nego je poteklo iz Francuske. Pojam *Nouvelle Droite* češće se pojavljivao u javnim diskusijama 1978/1979, godine kada su francuski mediji otkrili aktivnosti i intelektualni utjecaj *Groupement de Recherches et d'Études pour la Civilisation Européenne* (GRECE). GRECE je 1968. godine osnovao Alain de Benoist s ciljem utjecanja na političku agendu konzervativnih i liberalnih stranaka

i slamanja intelektualnog monopola marksističke ljevice. Oslanjajući se na teorije koje je razvio talijanski komunist Antonio Gramsci, *Nova desnica* zalaže se za tzv. “kulturnu hegemoniju”, prema kojoj se promjena vlasti u razvijenim kapitalističkim društvima ne odvija revolucionarnim putem, nego dugotrajnim ideološkim radom u “civilnom društvu”. Benoist se zalaže za “transformaciju općih predodžbi” koja bi omekšala demokratski konsenzus i omogućila promjenu. Tu kulturnu borbu “oprezno” bi predvodili intelektualci imajući na umu dalekosežne ciljeve, te bi se tako mogli postići “sugestivni” potezi koji bi bili teško prepoznatljivi i stoga ne bi “našli na racionalne i svjesne otpore kao poruke s direktnim političkim karakterom” (Benoist, 1985: 51). Na taj način trebala bi se dobiti “ideološka većina” (*ibid.*: 51) protiv “liberalnih zapadnih režima” i “pluralističkog političkog poretka”. U okrilju GRECE-grupe razvila se tijekom godina mreža izdavača i časopisa koja okuplja brojne novinare, znanstvenike i članove ekonomske i političke elite. Od časopisa u Francuskoj treba spomenuti *Nouvelle École*, *Éléments*, *Études et Recherches*. Srodne grupe razvile su se, primjerice, i u SR Njemačkoj, Švicarskoj, Nizozemskoj, Belgiji, Italiji, Portugalu, Austriji, Španjolskoj i Engleskoj, a odjeci *Nouvelle Droite* zabilježeni su u još nekoliko zemalja. Izuzetno uspješno se “novodesna” strategija razvila u Italiji, gdje je savez desnih stranaka, uključujući i neofašističke snage, ideološki i strateški nadmoćniji od ljevice (Christen, 2001).

U Italiji se još 1982. godine na inicijativu Marca Tarchia, politologa iz Firence, okupila grupa pod imenom *Nuova Destra*. I Tarchi se, kao i Benoist, odvojio od tradicionalne desnice, u ovom slučaju neofašističke “Movimento Sociale Italiano” (MSI), i orijentirao se prema novoj sintezi desničarske ideologije s ljevičarskom strategijom. Međutim, *Nuova Destra* oko Tarchia uspjela je relativno rano stupiti u dijalog s intelektualcima ljevice, što joj je i na sveučilištima, dotad tradicionalnoj domeni ljevice, donijelo određenu reputaciju i utjecaj. Već je i samo pozivanje na komunističkog mislioca – što je centralni dio kulturnorevolucionarne strategije – u domovini Antonia Gramscia izazvalo veliku pozornost. Kao i *Nouvelle Droite* i *Nuova Destra* naglasila je potrebu za “metapolitikom” koja bi u području kulture trebala stvoriti osnovicu za političke uspjehe. Tako novodesni “Circolo Culturale Metapolitico Trasgressioni” naglašava da treba slijediti revolucionarno učenje Antonia Gramscia prema kojem “političkom djelovanju treba prethoditi kulturna akcija; pritom kulturu treba shvatiti antropološki, a ne u intelektualističkom, apstraktnom, narcističkom smislu. Radi se o tome da se prepoznaju i izraze opći osjećaji ljudi, njihove temeljne vrijednosti, običaji – i da se tome da prednost u odnosu na rad u strankama i stranačke potrebe” (Raith, 1990: 349). Slijedeći tu strategiju, i u Italiji su se, kao i u Francuskoj, razvili brojni novodesni krugovi, izdavači i časopisi. Od utjecajnijih treba spomenuti *Dioramu letterario*, *Trasgressioni* i *Futuro presente*. Istovremeno s jakom izdavačkom aktivnošću treba istaknuti i utjecaj što ga

je *Nuova Destra* izvršila na javnu diskusiju. Naime, u sedamdesetim i osamdesetim godinama 20. stoljeća inicirali su konzervativni i novodesni krugovi polemiku kojoj je bio cilj podriivanje antifašističkog konsenzusa poslijeratnog talijanskog društva. Paralelno s revizionističkim pokušajima intelektualne desnice i neofašistička MSI sedamdesetih je godina radila na promjeni svojeg *imagea* stranke sljedbenice Mussolinijeva fašizma te je preformulirala svoju kritiku poslijeratnog talijanskog društva, koja je bila usmjerena više kulturno i civilizacijski, a manje otvoreno antidemokratski. U tu svrhu posegnulo se i za spisima Ernsta Jüngerera, Carla Schmitta, Mircea Eliade i Konrada Lorenza, koji su reakcionarno mišljenje oplemenili “filozofskom, znanstvenom dikcijom” (Christen, 2001: 116) i tako ostvarili velik utjecaj na mlade pristaše MSI-a i razna studentska udruženja. Sve je to pridonijelo tome da su se talijanski neofašisti malo-pomalo uspjeli osloboditi svog negativnog *imagea*, učvrstiti svoj položaj i integrirati se u talijanski stranački spektar.

I u Velikoj Britaniji je početkom osamdesetih godina 20. stoljeća zabilježen pokušaj svjesne imitacije francuske *Nove desnice*. Časopis *Heritage and Destiny* je u razdoblju 1980-1983. godine pokušavao povezati rasističko-nacionalistički program s metapolitičkim pristupom *Nouvelle Droite*. Međutim, taj časopis nije uspio – kao uostalom niti još neki, poput *New Nation* i *Rising* – ni strateški ni sadržajno izaći iz okvira stranačkog desnog ekstremizma s tematskim težištima na “zavjeri, rasizmu i revizionizmu” (Gress, 1990: 171). Nešto veći utjecaj i – iz novodesne perspektive gledano – uspjeh polučio je časopis *The Scorpion* bivšeg aktivista “National Front-a” Michaela Walkera koji se otvoreno izjasnio za metapolitičku strategiju *Nouvelle Droite*. U *The Scorpion* priloge objavljuju ne samo predstavnici francuske, talijanske ili njemačke *Nove desnice* nego se tamo redovito tiskaju i prijevodi iz novodesnih časopisa poput *Éléments*, *Nouvelle École* ili *Diorama Letterario*.

Što se SR Njemačke tiče, osim već spomenutog časopisa *Nation Europa* valja, kao zaslužne za etabliranje *Nove desnice*, spomenuti i druge izdavače, primjerice “Grabert” (Tübingen) i “Sinus” (Krefeld), koji su izdali djela predstavnika *Nouvelle Droite* Alaina de Benoista, a osnovana je i njemačka filijala, tzv. “Thule-Seminar” s glavnim predstavnikom Pierreom Krebsom. “Thule-Seminar” je osamdesetih godina organizirao brojna predavanja i seminare, a od 1985. godine izdaje časopis *Elemente*. Misao vodilja je etnopluralizam kao alternativa univerzalizmu i egalitarizmu. Prema Krebsu, egalitarizam je u svojim različitim varijantama – kršćanstvu, židovstvu, marksizmu i liberalizmu – glavni uzrok duboke dekadencije modernog svijeta, a “niveliranje razlika” i “istrebljivanje podrijetla” potkopava stvaralačku snagu naroda (Krebs, 1998). Nadalje se traži pravo na različitost, a to se argumentira time da “miješanjem rasa, kultura i svjetonazora egalitarizam odstranjuje ne samo temeljne pojmove kao što su poštovanje i tolerancija, nego i slobodu i osnovno pravo na različitost. (...) U ime tolerancije nauk potpune jednakosti ljudi kriv je za

najveću moguću netoleranciju koja se sastoji u tome da se različitost, originalnost i posebnost sustavno uništavaju tamo gdje se ne uklapaju u mlin uravnilovke” (Krebs, 1982: 25-26).

Etnopluralizam naglašava kulturološke, regionalne i genetičke razlike između etnija te odbija integraciju ljudi različitog porijekla i kultura, jer bi narodi i nacije time izgubili svoje kulturne osobitosti i identitet. Prema Krebsu, svijet sutrašnjice mora biti etnopluralističan, jer je “naša ukorijenjenost teritorijalna, ljudska i kulturološka” (Krebs, 1981: 23).

Taguieff tu “fobiju miješanja” identificira kao dio “blažeg, novog i eufemiističkog oblika rasizma” koji rasu zamjenjuje kulturom (1994: 123). I Stöss (2000) ističe kako je opravdano u ovom kontekstu govoriti o neorasizmu, jer se na rasu ne gleda u uobičajenom biološkom smislu, a i ne govori se više o vrijednosti pojedine rase, nego je kultura početna točka za novodesne tvrdnje o tobožnjim neprevladivim razlikama među ljudima. Kulture, nadalje, nisu jednako vrijedne, ona europska nadmoćnija je od drugih, a prijetnja “naciji Europe” dolazi od strane svjetskog sustava u kojem se stapaju brojne slike neprijatelja: od marksizma i liberalizma do kršćanstva, židovstva i islama. Uostalom, identične stavove pronalazimo u gotovo svim publikacijama europske *Nove desnice*. Ne radi se samo o potrebi za nacionalnim identitetom, nego i o upućivanju na različitost etnija i kultura i o zahtjevu za očuvanjem te različitosti te o etnocentrističkim namjerama uzdizanja vlastitog naroda iznad ostalih (*Deutschland zuerst, les Français d’abord, eigen Volk erst*). Potrebno je naglasiti posebnost odnosa između *Nouvelle Droite* u Francuskoj i *Neue Rechte* u SR Njemačkoj. Ne radi se samo o činjenici da Alain de Benoist upravo *couple franco-allemand* pridaje vodeću ulogu u budućoj velikoj Europi (Benoist, 1980: 199), kao i uskim francusko-njemačkim kontaktima na tom polju, nego postoje velike sličnosti u razvoju između *Nouvelle Droite* i *Neue Rechte*. Obje se naime pozivaju na iste tradicijske linije koje sežu od Friedricha Nietzschea preko Arthura Moellera van den Brucka pa do Ernsta Jüngera. Svakako treba spomenuti i usku suradnju Alaina de Benoista i *spiritus rectora* njemačke *Nove desnice* Armina Mohlera. I njemačka *Neue Rechte* naglašava potrebu za pronalaženjem “novog identiteta Nijemaca koji bi trebao osloboditi put u nacionalnu budućnost” (Rohrmoser, 1983: 265), i to izvan stranačkog rada u okviru “metapolitičkog projekta”. Krebs naglašava da se “ono što nas pokreće i čemu težimo ne uklapa u aktivnosti neke političke stranke, nego – a na tome inzistiramo – postoji samo u okviru jednog metapolitičkog, isključivo kulturološkog projekta” (Krebs, 1981: 25). Međutim, dok je *Nova desnica* u Francuskoj još osamdesetih godina prošlog stoljeća nailazila na relativno dobar odjek, u Njemačkoj je zbog povijesne opterećenosti nacionalsocijalizmom naišla na veće prepreke. Utoliko bi se moglo reći da njemačka *Neue Rechte* ima poseban status u europskim okvirima, jer u njoj postoji dobro umrežena inte-

lektualna novodesna mreža, ali to se ne odražava pozitivno na, primjerice, izborne rezultate desnoekstremističkih stranaka na saveznoj razini. Dakako, u pojedinim njemačkim pokrajinama desnoekstremističke stranke postižu zapaženije uspjehe, općenito se bilježi porast desnoekstremistički motiviranog nasilja, ali na saveznoj razini se niti jedna desnoekstremistička stranka nije uspjela ni približiti granici od 5% osvojenih glasova (od desnoekstremističkih stranaka najbolji rezultat na saveznoj razini postigao je s 4,3% glasova NPD 1969. godine). Devedesetih se godina kao najvažnije uporište *Neue Rechte* iskristalizirao časopis *Junge Freiheit*, koji od 1994. godine izlazi tjedno u nakladi od oko 10 000 primjeraka. *Neue Rechte* je krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina privukla na sebe pažnju javnosti diskusijama o ponovnom ujedinjenju, što je dovelo do svojevrsnog etabliranja novodesnog diskursa. To se pokazalo u raspravama o novoj vanjskopolitičkoj ulozi Njemačke, o azilantskoj politici, kao i u pitanjima unutrašnje sigurnosti. Nova ujedinjena Njemačka trebala je postati samosvjesnija i “odrasla”, a godine nakon ujedinjenja s promjenama u azilantskoj politici, postupnim širenjem akcijskog radijusa *Bundeswehra* sve do aktivnog sudjelovanja u ratnim operacijama označile su definitivno napuštanje nekih dotadašnjih osnovnih načela njemačke politike. To se odrazilo i na *Neue Rechte*, jer je jedan od njezinih glavnih ciljeva, a to je odmak od starih načela zbog iskustva s nacionalsocijalizmom, dospio u središte javne diskusije. Činjenica da je kritika tabu teme nacionalizma odjednom postala općeprihvaćena dala je *Neue Rechte* mogućnost da svoje predodžbe prikaže javnosti i izvan svojih krugova. Međutim, porast desnoekstremističkog nasilja, koje je u prvim godinama nakon ujedinjenja odnijelo i ljudske žrtve, doveo je do toga da su i vodeći predstavnici države percipirali negativna djelovanja neonacionalizma. Etablirani konzervativni krugovi distancirali su se od nastojanja *Neue Rechte*, tako da u SR Njemačkoj, za razliku od primjerice Italije i Austrije, na saveznoj razini nije došlo do jačanja desnog populizma.

Može se zaključiti da je pojam *Nove desnice* također različito upotrebljavan i nejedinstven. Pod tim se pojmom razumijeva ideološki rad francuske *Nouvelle Droite* i njezinih sljedbenika u zapadnoeuropskim zemljama. Međutim, pojmom *Nove desnice* ne opisuju se samo pokušaji intelektualizacije desnog ekstremizma, nastali po uzoru na studentski šezdesetosmaški pokret i *Novu ljevicu*, njime se često misli i na izborne uspjehe desnoekstremističkih stranaka, kao i na općenito različita neofašistička i neonacistička strujanja. Sažeto prikazano, pojam *Nove desnice* prikladan je ako se njime opisuju intelektualna strujanja koja već otprilike četiri desetljeća rade na ideološko-strategijskoj obnovi desnog ekstremizma. Strukturno se ne radi o čvrsto povezanoj, hijerarhijski ustrojenoj grupi, nego o mreži novinara, izdavača, intelektualaca s istim svjetonazorom. Ideološki se ta *Nova desnica* orijentira na antiliberalizam međuraća, posebice na “kulturnu revoluciju” u Njemačkoj dva-

desetih i tridesetih godina 20. stoljeća, a strateški, oslanjajući se na teze talijanskog marksista Antonia Gramscia, ona slijedi francusku *Nouvelle Droite* koja je sedamdesetih godina razvila i popularizirala tzv. “desničarsku kulturnu revoluciju”. *Nova desnica* želi, prije svega publicističkim aktivnostima, svoje novodesne pozicije proširiti u javnosti i dugoročno preuzeti dominaciju javnim mišljenjem, što bi onda stvorilo dobru osnovu za uspješnije djelovanje desnoekstremističkih stranaka. Iako se pojedine novodesne pozicije, poput primjerice kritike “terora potrošnje” i materijalizma, ili pak traženja “trećeg puta” između propalog komunizma i kapitalizma koji vodi u propast, mogu smatrati legitimnom kritikom u okvirima političkog pluralizma, istovremeno valja naglasiti da etnopluralizam, kao jedan od bitnih ideoloških elemenata *Nove desnice*, zapravo u sebi krije izrazito ksenofobične elemente. Etnopluralizam naglašava kulturološke i regionalne razlike između etnija/naroda i odbija integraciju ljudi različitog porijekla, jer da bi oni time izgubili svoj identitet i naposljetku svoju kvalitetu; miješanje naroda vodi do “etnocida”. Iz novodesne perspektive kulturne vrednote stvaraju se samo u intaktnim društvima, a ako se ona unište, nezaustavljivo dolazi do dekadencije i propasti vrijednosti. Pojedincu se u tom svjetonazoru ne pripisuje nikakva intrinzična vrijednost, tj. njemu kao čovjeku i pojedincu, nego samo kao članu određene etnije ili narodne zajednice. Takav svjetonazor u suprotnosti je sa shvaćanjem da se čovjek treba poštovati kao čovjek, bez obzira na njegov spol, religiju ili podrijetlo. Benoist, primjerice, polazi od toga da se prihvaćanje strane kulture sprečava idejom univerzalnih ljudskih prava (Benoist, 2004). Diskurs univerzalnih ljudskih prava, prema de Benoistu, utire put međunarodnopravno ozakonjenom upletanju u suverenost pojedinih država i zbog toga je, budući da u konačnici uništava slobodu, antidemokratski. U tom kontekstu Benoistovo zalaganje za toleriranje raznolikosti kulturoloških vrijednosnih predodžbi, odnosno zahtijevanje da narodi o svojim unutrašnjim pitanjima moraju suvereno odlučivati, zapravo korespondira sa tvrdnjom da se vlastita kultura može očuvati jedino tako da ne dolazi u doticaj s drugim kulturama. Benoistova teza da apstraktni univerzalizam zapravo potkopava zahtjev ljudskih prava da se zaštiti raznolikost ne uzima u obzir, a to valja naglasiti, kako je moguće priznati čovjeka istodobno u njegovoj jednakosti i njegovoj posebnosti. Naime, upravo poštovanje ljudskih prava, odnosno poštovanje pojedinca kao jednakog među jednakima omogućuje postojanje prostora u kojem pojedinac može ostvariti i svoju različitost. Ukratko, priznavanje univerzalnih ljudskih prava ne uništava pluralizam, nego ga omogućuje. Polazeći od premise da su središnja vrednota demokratske države upravo ljudska prava te da se kao ekstremist može opisati svatko tko svojim političkim djelovanjem ljudima, odnosno određenoj grupi ljudi ne priznaje, umanjuje odnosno želi oduzeti slobodarska prava, pravo na jednakost i političko sudjelovanje – postaje vidljivo da etnopluralizam zadire u područje desnog ekstremizma.

Benoist, kao istaknuti predstavnik *Nove desnice*, nadalje ističe prednost kolektiva pred pojedincem, a dosljedno poštovanje tog prioriteta vodi odbijanju liberalizma i parlamentarizma i njihova donošenja odluka pronalaženjem kompromisa između različitih interesa. *Novoj desnici* blisko je i identitarno poimanje demokracije, “u sustavu pravog narodnog suvereniteta izabrani kandidat dobiva (za razliku od predstavničke demokracije) nalog da izrazi volju naroda i nacije” (Benoist, 1986: 119), a pritom “pluralizam ima granica, on se mora podrediti općem dobru” (*ibid.*: 121). “Prava” sloboda može se realizirati samo ondje gdje građani aktivno i zajedno, dakle neposredno mogu odlučivati o političkim pitanjima (Benoist, 2004).

Zaključak

Politički ekstremizam, bilo lijeve ili desne orijentacije, karakterizira odbijanje temeljnih vrijednosti demokratske ustavne države. Politički ekstremisti polaze od apsolutnih istina, njihove doktrine počivaju na aksiomatskim temeljima, ideološki su kruti i skloni pronalaženju “žrtvenog jarca” za postojeće stanje. Desni ekstremizam, za razliku od lijevoga, ne priznaje etos fundamentalne ljudske jednakosti. U strukturne crte desnog ekstremizma mogli bismo, sažeto prikazano, ubrojiti agresivni nacionalizam povezan s rasizmom, socijaldarvinizam, autoritarnost i revizionizam. Desni ekstremizam treba razlikovati od radikalizma koji je, zbog svoje semantičke opterećenosti, neprikladan za analizu demokratskih stremljenja. *Nova desnica* može se pak ukratko opisati kao mreža intelektualaca, novinara i izdavača koji “kulturalnom hegemonijom” žele preuzeti dominaciju nad javnim mišljenjem i tako stvoriti dobru podlogu za djelovanje desnih ekstremista. Etnopluralizam, kao bitan ideološki element *Nove desnice*, zbog dovođenja u pitanje pluralizma i ljudskih prava nosi ekstremističke crte. Od većih zapadnoeuropskih država *Nova desnica* je danas učvrstila svoj utjecaj u Francuskoj i Italiji, dok u Njemačkoj postoji dobro povezana novodesna mreža, ali dosad bez većeg utjecaja na uspješnost desnoekstremističkih stranaka na izborima na saveznoj razini. Istovremeno treba naglasiti i funkciju *Nove desnice* kao ideološke baze i prenosnice prema društvenoj sredini. Upravo suptilne varijante desnog ekstremizma mogu potkopati demokraciju i ugroziti njezinu srž. Novodesna taktika “političke mimikrije, verbalnog kamufliranja i igre zbunjivanja” (Pfahl-Traughber, 2004: 91) utoliko je opasnija. Valja barem spomenuti da je *Nova desnica* razmjerno poznata hrvatskom čitateljstvu. Metapolitičke implikacije na različite su se načine problematizirale u člancima i knjigama proteklih godina (Kömel, 2004; Krivak, 2005; Sunić, 2009). Desni ekstremizam je tema o kojoj se danas i u javnosti i u znanstvenim krugovima puno govori. To je tema “... koja poznaje pravu konjunkturu i diskursne cikluse koji se kreću od tabuiziranja do dramatiziranja, od bagateliziranja do skandaliziranja, od potiskivanja do apsolutnosti. Djelomično se čak istovremeno radi o histeriji i podcjenjivanju” (Butterwegge, 2000:

13). Na samom kraju može se naglasiti, kao parafraza Butterweggea, da u samoj analizi desnog ekstremizma ne treba ići u ekstreme. Drugim riječima, on se ni u kojem slučaju ne smije podcijeniti, ali se s druge strane ne smiju niti dramatično precijeniti njegove trenutne mogućnosti i dometi u zapadnoeuropskim okvirima.

LITERATURA

- Adorno, T. W., 1995: *Studien zum autoritären Charakter*, Vorrede von Ludwig von Friedeburg, Suhrkamp, Frankfurt am Main.
- Arendt, H., 1974: Ideologie und Terror, u: B. Seidel, S. Jenkner (ur.), *Wege der Totalitarismus-Forschung*, Wiss. Buchgesellschaft, Darmstadt.
- Aristoteles, 1962: *Eudemische Ethik. Werke in der deutschen Übersetzung*, Akademischer Verlag, Berlin.
- Aristotel, 1992: *Nikomahova etika*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb.
- Baal, G., 1994: *Histoire du radicalisme*, Éditions La Découverte, Paris.
- Backes, U., 1989: *Politischer Extremismus in demokratischen Verfassungsstaaten. Elemente einer normativen Rahmentheorie*, Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Backes, U., Jesse, E., 1996: *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn.
- Backes, U., 2003: Rechtsextremismus – Konzeptionen und Kontroversen, u: Backes, U. (ur.), *Rechtsextreme Ideologien in Geschichte und Gegenwart*, Böhlau Verlag, Köln.
- Backes, U., 2006: Politische Extremismen – Begriffshistorische und begriffssystematische Grundlagen, u: U. Backes, E. Jesse (ur.), *Gefährdungen der Freiheit. Extremistische Ideologien im Vergleich*, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.
- Bell, D., 2002: *The Radical Right*, Transaction Publishers, New Brunswick/London.
- Benoist, A., 1980: In aller Freundschaft. Kritisches über die Deutschen, *Criticón*, 60-61: 199-202.
- Benoist, A., 1985: *Kulturrevolution von rechts. Gramsci und die Nouvelle Droite*, Sinus Verlag, Krefeld.
- Benoist, A., 1986: *Demokratie: Das Problem*, Hohenrein-Verlag, Tübingen.
- Benoist, A., 2004: *Kritik der Menschenrechte. Warum Universalismus und Globalisierung die Freiheit bedrohen*, Junge Freiheit, Berlin.
- Böhme-Kuby, S., 1991: *Extremismus, Radikalismus, Terrorismus in Deutschland. Zur Geschichte der Begriffe*, Kyrill & Method Verlag, München.

- Butterwegge, C., 2000: Entschuldigungen oder Erklärungen für Rechtsextremismus, Rassismus und Gewalt?, u: C. Butterwegge, G. Lohmann (ur.), *Jugend, Rechtsextremismus und Gewalt. Analysen und Argumente*, Leske+Budrich, Opladen.
- Christen, C., 2001: *Italiens Modernisierung von Rechts. Berlusconi, Bossi, Fini oder die Zerschlagung des Wohlfahrtsstaates*, Dietz, Berlin.
- Everts, C., 2000: *Politischer Extremismus. Theorie und Analyse am Beispiel der Parteien REP und PDS*. Weißensee Verlag, Berlin.
- Funke, M., 1983: Extremismus, u: W. Mickel (ur.), *Handlexikon zur Politikwissenschaft*, Ehrenwirth, München.
- Gessenharter, W., 1981: Rechtsextremismus, u: M. Greiffenhagen, S. Greiffenhagen, R. Prätorius (ur.), *Handwörterbuch zur politischen Kultur der Bundesrepublik Deutschland*, Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Gessenharter, W., 1994: *Kippt die Republik? – Die Neue Rechte und ihre Unterstützung durch Medien und Politik*, Knauer, München.
- Gress, F., 1990: Neue Rechte und Rechtsextremismus in Europa: Großbritannien, u: F. Gress, H.-G. Jaschke, K. Schönekeas (ur.), *Neue Rechte und Rechtsextremismus in Europa. Bundesrepublik, Frankreich, Großbritannien*, Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Ignazi, P., 2003: *Extreme Right Parties in Western Europe*, Univ. Press, Oxford.
- Jaschke, H.-G., 1994: *Rechtsextremismus und Fremdenfeindlichkeit. Begriffe, Positionen, Praxisfelder*, Westdeutscher Verlag, Opladen.
- Jesse, E., 2004: *Feindbilder im politischen Extremismus. Gegensätze, Gemeinsamkeiten und ihre Auswirkungen auf die Innere Sicherheit. Ein Symposium des Bundesamtes für Verfassungsschutz 1. Oktober 2003*, Bundesamt für Verfassungsschutz, Köln.
- Kaase, M., 1996: Politischer Extremismus, u: D. Nohlen (ur.), *Wörterbuch Staat und Politik*, Piper, München.
- Kailitz, S., 2004: *Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland. Eine Einführung*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
- Komel, D., 2004: Metapolitika, *Filozofska istraživanja*, 93.
- Krebs, P., 1981: Gedanken zu einer kulturellen Wiedergeburt, u: P. Krebs (ur.), *Das unvergängliche Erbe. Alternativen zum Prinzip der Gleichheit*, Grabert, Tübingen.
- Krebs, P., 1982: *Die europäische Wiedergeburt. Aufruf zur Selbstbestimmung*, Grabert, Tübingen.
- Krebs, P., 1998: Das Deutschtum am Scheideweg; Identitätsschwund oder ethno-ontologische Neugeburt?, *Elemente*, (6): 15-22.
- Krivak, M., 2005: Kaj je to metapolitika?, *Nova Revija*, XXIV: 228-238.
- Langguth, G., 2001: *Mythos '68. Die Gewaltphilosophie von Rudi Dutschke – Ursachen und Folgen der Studentenbewegung*, Olzog Verlag, München.
- Lipset, S. M., 1958: Socialism, Left and Right – East and West, *Confluence*, (7): 173-192.

- Loewenstein, K., 1937: Militant Democracy and Fundamental Rights, *American Political Science Review*, 31: 417-432 i 638-658.
- Mantino, S., 1992: *Die "Neue Rechte" in der "Grauzone" zwischen Rechtsextremismus und Konservatismus*, Lang, Frankfurt a. M.
- Mudde, C., 2002: *The Ideology of the Extreme Right*, Manchester Univ. Press, Manchester/New York.
- Otto, H.-U., Merten, R., 1993: *Rechtsradikale Gewalt im vereinigten Deutschland*, Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn.
- Pfahl-Traughber, A., 1993: *Rechtsextremismus. Eine kritische Bestandsaufnahme nach der Wiedervereinigung*, Bouvier, Bonn.
- Pfahl-Traughber, A., 1998: *"Konservative Revolution" und "Neue Rechte". Rechtsextremistische Intellektuelle gegen den demokratischen Verfassungsstaat*, Leske+Budrich, Opladen.
- Pfahl-Traughber, A., 2004: "Die Umwertung der Werte" als Bestandteil einer Strategie der "Kulturrevolution". Die Begriffsumdeutung von "Demokratie" durch rechtsextremistische Intellektuelle, u: W. Gessenharter, T. Pfeiffer (ur.), *Die neue Rechte – eine Gefahr für die Sozialdemokratie*, Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
- Pfeiffer, T., 2002: *Für Volk und Vaterland. Das Mediennetz der Rechten – Presse, Musik, Internet*, Aufbau-Taschenbuch Verlag, Berlin.
- Raith, W., 1990: Italiens Rechte macht mobil – Die Nuova destra fischt auch in linken Gewässern, *"Die neue Gesellschaft" – Frankfurter Hefte*, (4).
- Rohrmoser, G., 1983: Identität der Deutschen – heute, *Criticón*, (80).
- Schubert, K., Klein, M., 2006: *Das Politiklexikon*, Dietz, Bonn.
- Shils, E., 1956: *The Torment of Secrecy. The Background and Consequences of American Security Policies*, Heinemann, Melbourne/London/Toronto.
- Stöss, R., 1990: *Die Republikaner*, Bund Verlag, Köln.
- Stöss, R., 1995: Die "Neue Rechte" in der Bundesrepublik, u: *Die Wiedergeburt nationalistischen Denkens*, Forschungsinstitut der Friedrich Ebert Stiftung, Bonn: 111-127.
- Stöss, R., 2000: *Rechtsextremismus im vereinten Deutschland*, Friedrich Ebert Stiftung, Bonn.
- Sunić, T., 2009: *Europska nova desnica. Korijeni, ideje i mislioci*, Hasanbegović, Zagreb.
- Taguieff, P.-A., 1994: The New Right's Vision of European Identity, *Telos*, 98-99.
- Thomas, W., 1979: *The Philosophical Radicals. Nine Studies in Theory and Practice 1817–1841*, Clarendon, Oxford.
- Verfassungsschutzbericht 1973 (1974), Bundesministerium des Innern, Berlin.
- Waldmann, G., 1969: Von der Linken lernen. Respektlose Gedanken eines jungen Nationalisten, *Nation Europa*, (19): 8.

Damir Velički

RIGHT-WING EXTREMISM, RADICALISM
AND THE WEST EUROPEAN *NEW RIGHT*

Summary

The starting point of this article is the concept of political extremism characterized by the rejection of fundamental values of the democratic constitutional state. Following a definition of the structural traits of right-wing extremism, the author sharply distinguishes it from the related concept of right-wing radicalism. Furthermore, the concept of so-called *New Right* is analyzed, as well as the presence thereof in France, Italy, Great Britain and Germany. This is a fitting concept for description of intellectual currents striving towards an ideological-strategic renewal of right-wing extremism. Namely, an application of extremist traits to the activities of the *New Right*, and, in particular, an analysis of ethnopluralism as its essential line of thought, leads to the conclusion that it stretches into the sphere of right-wing extremism. At the same time, emphasis is laid on its function as ideological basis and means of connection with the social environment which, precisely due to its “political mimicry” tactics, represents a danger to democracy.

Keywords: political extremism, right-wing extremism, radicalism, *New Right*, ethnopluralism

Kontakt: **Damir Velički**, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Savska 77, 10 000 Zagreb. E-mail: damir.velicki@ufzg.hr / damir.velicki@gmail.com